

Riistantutkimusta yli rajojen

Katja Ikonen, Pekka Helle, Pjotr I. Danilov ja Konstantin Tirronen

Suomessa, kuten Venäjälläkin, riistantutkimuksella on pitkät perinteet. Jo pitkälti ennen sotia Venäjällä suoritettiin erilaisia riistanseurantoja. Meillä on monia riistan tutkimuksen aihepiirejä, jotka ovat Suomen ja Karjalan tasavallan yhteisen kiinnostuksen kohteena. Olemmekin tehneet jo yli 30 vuotta yhteistyötä. Esimerkiksi riistakolmiolaskennan talvilaskennan juuret löytyvät Venäjän karjalasta Myös metsäpeura-, suurpeto- ja hirvitutkimusta tehdään pontevasti. Kaiken kaikkiaan selvitettävää, uusine uhkakuvineen, on paljon.

Riistalaskennat

Eläinkantojen seurannalla on Suomessa pitkät perinteet, ja tämä koskee aivan erityisesti lintuja. Metsäkanalintujen vuosittainen, valtakunnan kattava seuranta alkoi meillä 1960-luvun alkupuolella. Vielä 1980-luvun lopulle asti oltiin aivan tavallistenkin riistanisäkäslajien runsaudesta ja runsauden vaihtelusta huonosti perillä. Saalistilastoja yritettiin käyttää kannanmuutosten kuvaamiseen, ja riistantutkimus on tehnyt vuodesta 1945 lähtien ns. riistatiedustelun, jossa noin 500 havainnoijaa eri puolelta Suomea kuvasi retkeilyalueeltaan tavallisimpien riistalajien suhteellista runsautta ja kannan runsauden muutosta edellisvuoteen verrattuna. Eräistä riistanisäkäslajeista tehtiin lisäksi erillislaskentoja.

1980-luvulla pyrittiin löytämään menetelmä, joka yhdellä laskentasuorituksella antaisi tietoa mahdollisimman monesta riistayhteisön lajista. Päädyttiin vakiolinjoilla tehtäviin laskentoihin: loppukesän laskennassa kolmioilla pitäydyttiin aikaisemmassa kanalintujen poikuearviointin menetelmässä, joka käynnistyi 1960-lvun alussa. Talviseen nisäkkäiden lumijälkien laskemiseen sovellettiin pitkään Venäjällä käytössä ollutta menetelmää.

Alun perin laskennat suoritettiin Venäjällä nykyiselläänkin toimivan linjalaskennan (10 km reitti) avulla. Nämä aloitettiin 1960-luvun alkuvuosina koko silloisen Neuvostoliiton lumisen talven alueella, Karjalasta Tyynelle valtamerelle. Suomessa 1960-luvun alussa aloitetut linjat sijoittuivat yleensä parhaille laskentamaille ja antoivat siten vääristyneen kuvan. Tähän haluttiinkin muutosta ja lopulta päädyttiin laskemaan pysyviä kolmion muotoisia reittejä, näin saatiin mukaan myös erilaisia elinympäristöjä.

Riistakolmioiden myötä yhteistyö Karjalan tutkimuksen kanssa on jatkunut edelleen ja lähes vuosittain pienriistan ja kanalintujen tilannetta onkin seurattu yhdessä rajan molemmin puolin. Kolmioiden ja linjalaskentojen pohjalta on tehty yhteistyössä myös monia tieteellisiä julkaisuja ja erilaisia artikkeleita. Molemmin puolin rajaa on kokeiltu myös erilaisia menetelmiä, Karjalassa on laskettu talvella jopa kanalintuja lentokoneesta käsin, mutta ainakaan tässä työssä tulosten vastaavuus maalaskentoihin ei ollut kovinkaan hyvä.

Suomen ja Karjalan yhteistyönä on kertynyt talvisista lumijälkilaskennoista jo 30 vuoden aineisto, jossa mukana ovat myös havaitut kanalinnut. Se käsittää noin 260 000 linjakilometriä Suomessa ja 360 000 km Karjalassa. Tutkimusten perusteella

metsäkanalinnut ovat selvinneet viimeisten kolmen vuosikymmenen paremmin Karjalassa kuin Suomessa. Teeren ja varsinkin pyyn runsaus siellä on selvästi Suomea korkeampi. Pohjoisessa Karjalassa metso on vähentynyt Suomen pohjoisosien tasolle, ja sen korkeimmat tiheydet ovat tällä hetkellä Karjalan tasavallan eteläosissa. Riekko on murheellisesti taantunut voimakkaasti kaikkialla. Mielenkiintoisesti kuitenkin riekkoa tavataan kohtuullisesti Karjalan etelä- ja keskiosissa, miltä leveysiltä Suomessa riekko katosi jo monia vuosikymmeniä sitten. Lajien väliset runsauserot maiden välillä ja niiden eri osissa selittyvät oletettavasti suurelta osin metsä- ja maisemarakenteen eroilla, mistä onkin tehty selvityksiä. Tämän tarkkuuden tutkimukseen aineisto soveltuu hyvin, sillä vuosittainen runsaustieto on olemassa 50 x 50 km ruututarkkuudella koko alueelta.

Samana aineiston pohjalta on tarkasteltu yleisimpien nisäkäslajien runsaudenmuutoksia kolmessa vuosikymmenessä. Jokseenkin yhtä lailla Suomessa ja Karjalassa vähentyneitä lajeja ovat olleet metsäjänis, kärppä, orava ja kettu. Näätä on kummallakin alueella jopa lievästi runsastunut, Karjalan hillerillä ei havaita mainittavaa runsauden pitkäaikaismuutosta.

Vierailuja Karjalassa

Yhteistyö Venäläisten kanssa vaatii myös vierailuja molemmiin puolin rajaa. Sähköpostin ja sosiaalisen median aikakaudella henkilökohtaiset tapaamiset ovat välttämättömiä keskinäisen luottamuksen vahvistamiseksi. Kulttuurieroista huolimatta vierailut ovat hyvin antoisia ja joskus jopa eksoottisia. Venäläiset tutkijat ovat hyvin vieraanvaraisia ja kohteliaita. Työkokousten lisäksi vierailut sisältävät monesti myös retkiä. Vaikka monet retkikohteet ovat vahvasti kulttuuripitoisia, jokaiseen niistä liittyy myös vaihtelevia luontokohteita suojelualueineen. Välillä vierailuilla on päästy mukaan myös maastotöihin. Venäjällä maastotyöt tehdään edelleen perinteiden mukaisesti, sillä yksin eläinten levinneisyyden ja niiden runsauden tutkimuksessa on runsaasti selvitettävää. Välimatkat ovat pitkiä ja tutkittavaa luontoa huonoine yhteyksineen riittää. Tutkijoilla saattaa kulua jopa parikin kuukautta telttamajoituksessa. Ruoka hankitaan esimerkiksi kalastamalla ja sienä ja marjoja keräten. Tarvittaessa käytetään satelliittipuhelimia sillä normaalia matkapuhelin verkkoa ei yleensä ole.

Venäjän tiedeakatemian Karjalan tutkimuskeskus järjesti alkusyksyllä kansainvälisen riistantutkijoiden tapaamisen. Seitsemäs kansainvälinen riistantutkimuksen symposium pidettiin Petroskoissa 24.-28.9.2018 Venäjän tiedeakatemian Karjalan tutkimuskeskuksen tiloissa. Symposium järjestetään neljän vuoden välein. Symposiumissa oli kahdeksan erillisistuntoa: riistakantojen ekologia, Fennoskandian vihreä vyöhyke, tulokas- ja vieraslajit, riistaeläinten fysiologia ja taudit sekä loiset, populaatiodynamiikka, riistaeläinten seurannan ja kannanhoidon ongelmat, molekyyliomenetelmät riistantutkimuksessa sekä peurojen runsaus ja kannantila.

Yhteisiä ongelmia

Rajan molemmin puolin riistantutkimus kohtaa samoja ongelmia: ilmastonmuutos, elinympäristömuutokset sekä vieraslajit. Petroskoin symposiumissakin saatiin katsaus näihin liittyen: esimerkiksi majavien ja myskihärän levinneisyys ja dynamiikka, ihmisen siirtämät ja/tai puoliluonnonvaraiset sorkkaeläimet sekä kultasakaali. Minkki on molemmilla alueilla tyypillinen tarhakarkuri, ja havaintoja on tehty myös soopelista. Esimerkiksi Karjalan Kannaksella on soopelia tarhattu 60 vuoden ajan ja sieltä on luontoon vapautunut yksilöitä, joiden arvellaan elävän alueella luonnonvaraisina. Ilmeisesti tätä perua ovat myös kolme Suomessa havaittua yksilöä. Myös monet riistaeläinten taudit kuten villisioilla esiintyvä Afrikkalainen sikarutto (ASF) ja hirvieläinten näivetystauti (CWD, *chronic wasting disease*) ovat jatkuvan seurannan kohteina. Näivetystaudista ei vielä ole Venäjällä havaintoa, mutta sitä tutkitaan muutoin paljon.